

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

*ГОЖИК Андрій
директор науково-
методичного центру
організації навчального
процесу*

Проблемні питання впровадження НРК. Інституціональний аспект

Основні цілі впровадження НРК

(світовий досвід)¹

- **для забезпечення конкурентоспроможності поставників послуг і власників кваліфікацій;**
- **НРК є складовою більш широких реформ освіти і навчання;**
- **для узгодження вимог ринку праці і пропозиції сфери освітніх послуг;**
- **для регулювання ринку праці;**
- **для закріплення національного консенсусу.**

¹(Стефані Оллейз «Впровадження і вплив Національних систем кваліфікацій: Звіт за результатами дослідження, здійсненого у 16 країнах», травень 2010 р.)

Основні недоліки існуючої системи підготовки кадрів (Україна)¹

- ✓ відрив ринку освітніх послуг від реального ринку праці;
- ✓ незрозумілість для ринку праці (у тому числі через відсутність затверджених і оприлюднених кваліфікаційних характеристик) значної частини присуджуваних ВНЗ кваліфікацій (багато з яких запроваджено до ДК:003 саме на вимогу навчальних закладів), а також їх невідповідність ISCO-08;
- ✓ невідповідність обсягів та напрямів підготовки кадрів потребам економіки, невиправдана надмірна деталізація переліків напрямів і спеціальностей в Україні, та їх невідповідність ISCED-11;
- ✓ відсутність прийнятних для ринку праці кваліфікацій для більшості випускників за ОКР “ бакалавр ”;
- ✓ низькі показники працевлаштування випускників за фахом, у тому числі в державному секторі економіки;
- ✓ недостатність практичної підготовки молодих фахівців;
- ✓ тощо

¹ за аналітичними матеріалами Мінсоцполітики та Мінекономіки, круглих столів організованих Комітетом з питань соціальної політики та праці Верховної Ради України, Конфедерацією роботодавців України, Асоціацією роботодавців України тощо

Зміни в державному регулюванні підготовки кадрів (Україна)

Вищі навчальні заклади, їх об'єднання, студентські та профспілкові організації захопившись обговоренням чисельних проектів Закону «Про вищу освіту», в переважній більшості випустили з поля зору розробку і прийняття інших документів, які, насправді, в найближчій, середньостроковій та віддаленій перспективі набагато сильніше ніж основний профільний закон впливатимуть на освітню діяльність ВНЗ.

Зокрема, вже прийняті і набули чинності:

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження національної рамки кваліфікацій» за № 1341 від 23.11.2011 р.);
- Закон України «Про професійний розвиток працівників» (від 12 січня 2012 року);
- Закон України «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності», від 22 червня 2012 року

(Стаття 26. цього закону носить промовистий характер - Права організацій роботодавців, їх об'єднань у сфері вищої, професійно-технічної освіти, навчання на виробництві);

Внесені в порядок денний Верховної Ради проекти Законів України:

- «Про національну систему професійних кваліфікацій» (проголосований у першому читанні)
- «Про формування державного замовлення на підготовку кадрів»

Зміни в державному регулюванні підготовки кадрів (Україна)

Беручи до уваги спрямованість зазначених вище законодавчих новацій, очевидним є те що зміни в регулюванні підготовки кадрів **обумовлені негативною реакцією ринку праці на якість підготовки фахівців і зростаючою недовірою суспільства до якості підготовки фахівців у ВНЗ.**

Додатковою ілюстрацією цієї тези є те що у щойно (Постанова Кабінету Міністрів України №847 від 5.09.2012 р.) затвердженому «Порядку розроблення, затвердження та внесення змін до галузевих стандартів вищої освіти» передбачено погодження проектів освітньо-кваліфікаційних характеристик випускників вищих навчальних закладів не тільки з Мінсоцполітики але й із **Спільним представницьким органом організацій роботодавців**

Зміни в державному регулюванні підготовки кадрів (Україна)

Оскільки мова йде про капітальну реконструкцію системи підготовки кадрів в Україні необхідною є узгодженість дій учасників, що й обумовило появу :

- спільного наказу МОНмолодьспорту та Мінсоцполітики «Про затвердження Плану заходів щодо впровадження Національної рамки кваліфікацій» (від 20.04.2012 № 488 / 225)

- наказу МОНмолодьспорту України «Про створення робочої групи із розроблення стратегії розвитку національної системи кваліфікацій» (від 28.05.2012 № 634)

Стратегія розвитку національної системи кваліфікацій

Розвиток національної системи кваліфікацій передбачає необхідність визначення повноважень і механізмів взаємодії заінтересованих сторін

(центральних органів виконавчої влади, установ та організацій, що беруть участь у реалізації державної політики у сфері освіти, зайнятості та соціально-трудова відносин,

об'єднань роботодавців,

професійних спілок,

інших заінтересованих соціальних партнерів)

у питаннях:

1) визнання результатів навчання осіб та інших механізмів взаємозв'язку освіти і професійної підготовки з потребами ринку праці, розвитку економіки, суспільства і громадян;

2) інституційного забезпечення процесів, пов'язаних із визнанням результатів навчання осіб, розробленням, забезпеченням якості та присвоєнням кваліфікацій.

Основні складові національної системи кваліфікацій

1. Національна рамка кваліфікацій і підсистеми кваліфікацій:

- кваліфікації формальної освіти (загальної середньої освіти, професійно-технічної освіти, вищої освіти)
- професійні кваліфікації.

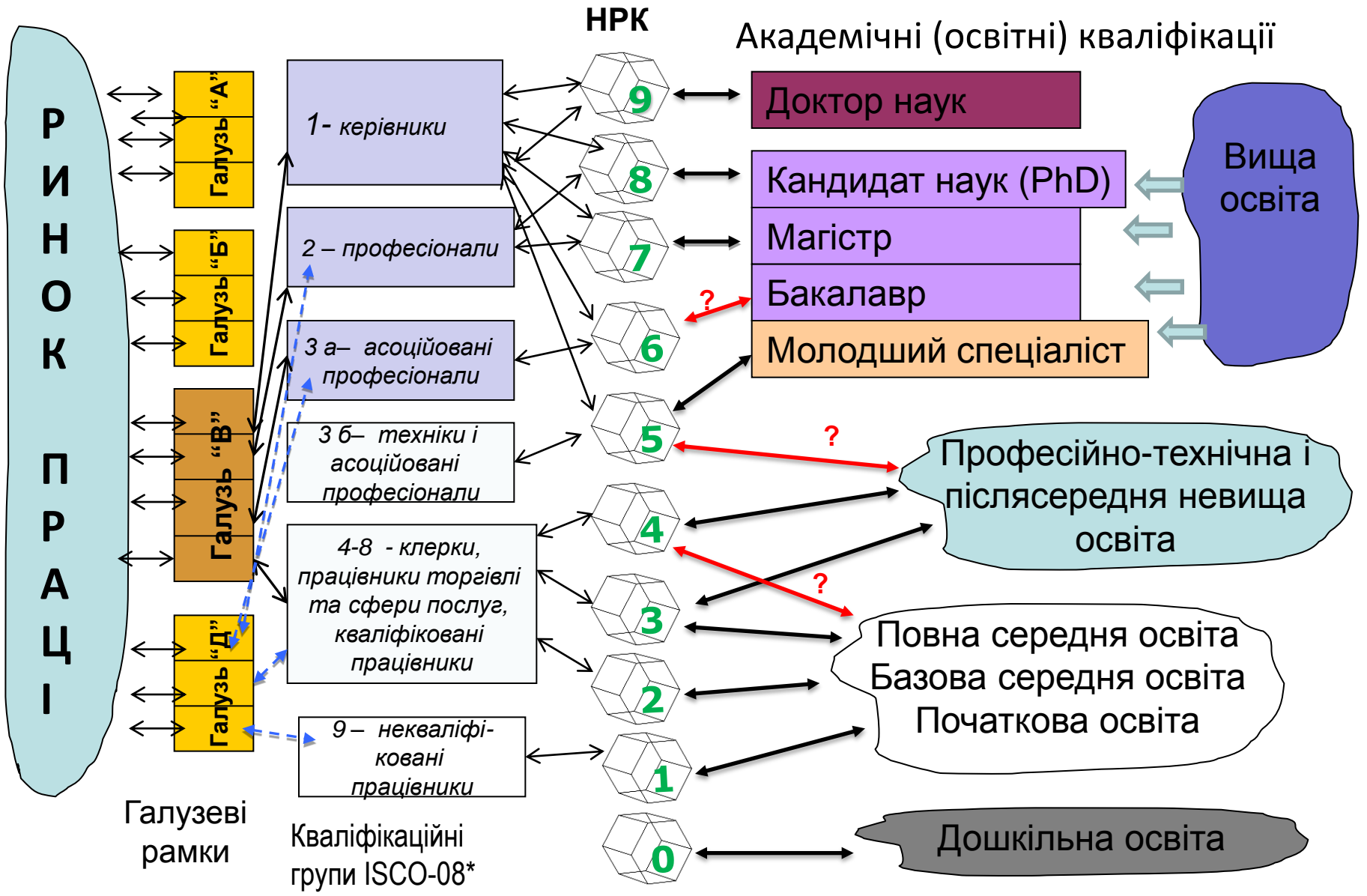
2. Органи, які мають певні ролі і повноваження в національній системі кваліфікацій з питань:

- визнання результатів навчання;
- розроблення (плануванні, розвитку) кваліфікацій;
- забезпечення якості
- присвоєння кваліфікацій.

3. Механізми правового регулювання НСК:

- вимоги щодо визнання результатів навчання;
- вимоги щодо розроблення (планування, розвитку) кваліфікацій,
- забезпечення якості та присвоєння кваліфікацій (сертифікація).

Проектні співвідношення національної рамки кваліфікацій України з професійними та академічними кваліфікаціями

Кваліфікації формальної освіти (освітні, академічні)

До кваліфікацій формальної освіти належать:

- **кваліфікації загальної середньої освіти,**
- **кваліфікації професійно-технічної освіти**
- **кваліфікації вищої освіти.**

Кваліфікації формальної освіти присвоюються в результаті підтвердження досягнення результатів навчання (успішного завершення навчання) за певною програмою формальної освіти.

Здобуття кваліфікації формальної освіти засвідчується відповідним документом (сертифікатом, свідоцтвом, дипломом) встановленого зразка:

- *Свідоцтво про закінчення спеціальної загальноосвітньої школи; Свідоцтво про базову загальну середню освіту; Аттестат про повну загальну середню освіту;*
- *Сертифікат на вид трудової діяльності; Свідоцтво кваліфікованого робітника; Диплом кваліфікованого робітника; Диплом молодшого спеціаліста*
- *Диплом молодшого спеціаліста, Диплом про здобуття ступеня бакалавра; Диплом про здобуття ступеня магістра; Диплом доктора філософії (диплом кандидата наук); Диплом доктора наук*

Кваліфікації формальної освіти (розробка стандартів)

Описи результатів навчання для кваліфікацій формальної освіти містяться у відповідних стандартах:

- державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (компоненти: 1) загальна характеристика складових змісту освіти; 2) Базовий навчальний план; 3) державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів) ;

- державний стандарт професійно-технічної освіти (компоненти: 1) освітньо-кваліфікаційна характеристика випускника професійно-технічного навчального закладу; 2) типовий навчальний план підготовки кваліфікованих робітників; 3) типові навчальні програми з навчальних предметів, виробничого навчання і виробничої практики, передбачених типовим навчальним планом; 4) систему контролю знань, умінь і навичок учнів, слухачів та критерії кваліфікаційної атестації випускників; 5) перелік основних обов'язкових засобів навчання1);

- державний стандарт вищої освіти (компоненти: 1) освітньо-кваліфікаційна характеристика фахівця; 2) освітньо-професійна програма підготовки фахівця; 3) засоби діагностики рівня якості освітньо-професійної підготовки фахівця.

Кваліфікації формальної освіти

(розробка стандартів, оцінювання, присвоєння кваліфікацій, контроль якості)

На рівні базової та загальної середньої освіти кваліфікації, в першу чергу і головним чином, засвідчують здобутий рівень соціально-особистісних, загальнонаукових та наскрізних інструментальних компетентностей, відтак існуюча система за якою:

- розробка стандартів і присвоєння кваліфікацій покладена на Монмолодьспорту України (як центральний орган виконавчої влади на який покладена реалізація державної політики у сфері освіти);
- оцінювання здійснюється провайдерами освітніх послуг (навчальними закладами) і зовнішніми центрами оцінювання якості (УЦОЯ);
- зовнішній контроль якості здійснюється Державною інспекцією навчальних закладів (ДІНЗ)

в цілому здатна досягти поставленої мети.

Об'єктивні передумови для виникнення суперечностей на інституціональному рівні в даному випадку відсутні

Кваліфікації формальної освіти і професійні (розробка стандартів, оцінювання, присвоєння кваліфікацій, контроль якості)

На рівнях професійно-технічної та вищої освіти існує інституціональний дуалізм:

1) за освітніми кваліфікаціями:

- розробка стандартів і присвоєння кваліфікацій покладена на Монмолодьспорту України, яке, в галузі вищої освіти делегує відповідні повноваження вищим навчальним закладам через інститути науково-методичних комісій та державних екзаменаційних комісій;
- оцінювання здійснюється провайдерами освітніх послуг (навчальними закладами відповідного рівня);
- зовнішній контроль якості здійснюється ДІНЗ і Агенцією із забезпечення якості вищої освіти.

2) за професійними кваліфікаціями:

- питання розробки стандартів і присвоєння кваліфікацій делегуються Національною комісією з питань регулювання професійних кваліфікацій Галузевим (міжгалузевим) радам з розроблення професійних стандартів і стратегії розвитку професійних кваліфікацій;
- оцінювання здійснюється кваліфікаційними центрами;
- зовнішній контроль якості здійснюється Галузевими (міжгалузевими) радами з розроблення професійних стандартів і стратегії розвитку професійних кваліфікацій.

Кваліфікації формальної освіти (вища освіта) **(розробка стандартів, оцінювання, присвоєння кваліфікацій,** **контроль якості)**

Таке розмежування повноважень ставить під сумнів існуючі підходи до укладання галузевих стандартів вищої освіти.

Зокрема, для кваліфікацій вищої освіти освітньо-кваліфікаційні характеристики (згідно чинних документів) мають включати **(з врахуванням специфіки майбутньої професійної діяльності)**:

- 1) соціально-особистісні компетентності;*
 - 2) загальнонаукові компетентності (в галузі соціально-гуманітарних та економічних наук; в галузі математики, інформатики, інших фундаментальних наук;*
 - 3) інструментальні компетенції (комунікативні, управління інформацією, дослідницькі тощо)*
- а також
- 4) загально-професійні компетентності;*
 - 5) спеціалізовано-професійні компетентності.*

Кваліфікації формальної освіти

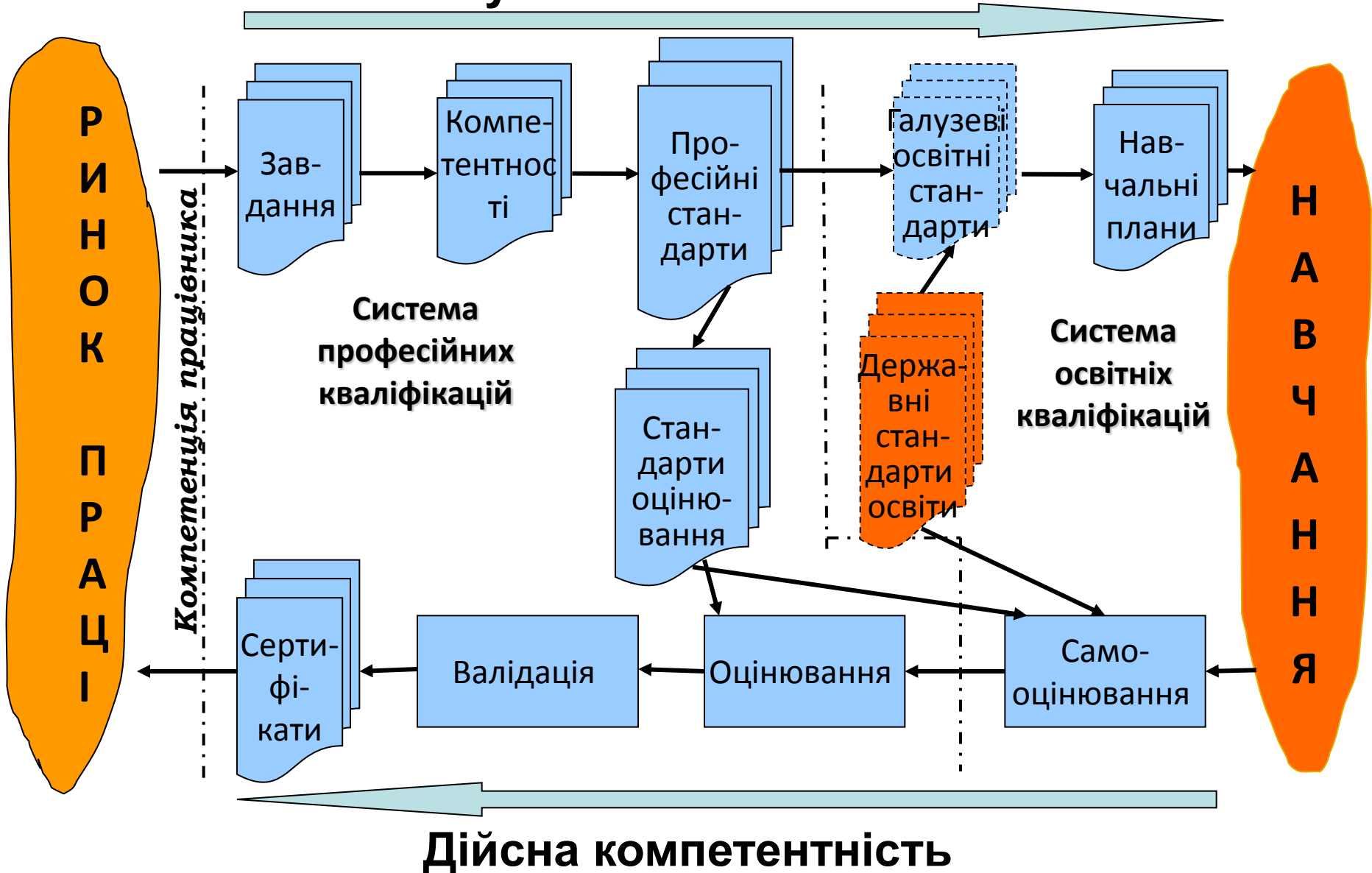
(розробка стандартів вищої освіти, продовження)

Детальний опис вище названих компетентностей, а також визначення необхідного для присвоєння освітніх кваліфікацій їх рівня, за умови обов'язковості прив'язки освітніх кваліфікацій в галузевих стандартах вищої освіти до професійних кваліфікацій:

- 1) призводить до надмірної деталізації переліків напрямів та спеціальностей (на 106 напрямів підготовки за ISCED в Україні припадає 291 спеціальність рівня «молодший спеціаліст», 142 – рівня «бакалавр», 512 – рівня «магістр») і необхідності розробки відповідної кількості галузевих стандартів освіти. При абсолютизації такого підходу кількість напрямів і спеціальностей повинна відповідати кількості професійних назв робіт на ринку праці (!).
- 2) є принципово неможливим без існування «Циклу компетентності» який пов'язував би освітні кваліфікації із професійними.

Цикл компетентності (за Олавом Аарна, із змінами)

Очікувана компетентність

Кваліфікації формальної освіти

**(розробка стандартів, оцінювання, присвоєння кваліфікацій,
контроль якості)**

Запровадження подібного «циклу компетентності» принципово передбачене «Порядком розроблення, затвердження та внесення змін до галузевих стандартів вищої освіти», затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України №847 від 5.09.2012 р.

Однак, сумнівною є доцільність (враховуючи норму в проекті закону «Про систему професійних кваліфікацій» щодо надання права присвоєння професійних кваліфікацій акредитованим кваліфікаційним центрам) узгодження з роботодавцями освітньо-кваліфікаційних характеристик галузевих стандартів вищої освіти в їх нинішньому вигляді, оскільки воно не матиме правових наслідків (отримання статусу кваліфікаційних центрів) для вищих навчальних закладів.

Кваліфікації вищої освіти (розробка стандартів)

У нових умовах, при розробці галузевих стандартів вищої освіти вбачається доцільним:

- 1) визначити що галузевий стандарт вищої освіти є цілісним документом який органічно поєднує освітньо-кваліфікаційну характеристику і засоби діагностики якості підготовки фахівців;
- 2) структурно модифікувати, у відповідності до Міжнародної стандартної класифікації освіти (ISCED), переліки напрямів підготовки і спеціальностей, що дозволить різко скоротити кількість галузевих стандартів вищої освіти які потребуватимуть розробки;
- 3) обмежити опис компетентностей у галузевих стандартах освіти нового покоління соціально-особистісними, загальнонауковими, інструментальними та загально-професійними компетентностями;
- 4) враховуючи необхідність формування засобів діагностики якості, уникати включення до освітньо-кваліфікаційних характеристик тих компетентностей, які не піддаються оцінюванню (не можуть бути виміряні) у вищому навчальному закладі;

Кваліфікації вищої освіти

(розробка програм підготовки)

Слід визнати невід'ємним академічним правом вищих навчальних закладів:

1) здійснювати (на основі затверджених професійних стандартів, з урахуванням типових видів занять випускників і прогнозу розвитку кваліфікаційних вимог за відповідними професіями):

- визначення спеціально-професійних компетентностей;
- уточнення (деталізацію) затверджених галузевими стандартами соціально-особистісних, загальнонаукових, інструментальних та загально-професійних компетентностей;
- визначення рубіжних критеріїв оцінювання і критеріїв оцінки рівня досягнень

2) узгоджувати заплановані результати навчання із регіональними представницькими органами роботодавців галузі (у тому числі в рамках програм цільової підготовки) і професійними асоціаціями;

3) формувати освітньо-професійну програму підготовки (яка є не самодостатнім документом, а лише способом досягнення випускниками запланованих результатів навчання);

Професійне визнання випускника конкретного ВНЗ в такому разі залежить від того чи достатніми для присвоєння пошукуваної професійної кваліфікації є компетентності які він продемонструє в кваліфікаційному центрі

Кваліфікації вищої освіти

(розробка стандартів і програм підготовки)

При укладанні галузевих стандартів освіти і програм підготовки вищих навчальних закладів доцільно дотримуватись (з врахуванням національної специфіки) методичних підходів щодо проектування, розробки, реалізації та оцінки заснованих на результатах навчання навчальних програм, які запроваджені в Європейському просторі вищої освіти завдяки проекту Tuning - для кожної із загальних (наскрізних) і спеціальних (предметних) компетентностей які визначаються як ключові для здобуття відповідної кваліфікації необхідно сформулювати:

- В чому важливість цієї компетентності для ваших студентів?
- Які заходи (види навчальних занять, практик тощо) будуть здійснені для надання студентам можливостей набуття вказаної компетентності?
- Які види робіт повинні виконати студенти в процесі здобуття компетентності?
- Які методи і шкали оцінювання передбачаються для визначення чи досягли студенти запланованих результатів навчання?
- Яким чином студенти можуть оцінити рівень свого опанування компетенцією і причини через які вони не досягли бажаного рівня?.

Стислість і конкретність визначень описаних таким чином компетентностей робить їх доступними і зрозумілими (на відміну від чинних освітньо-кваліфікаційних характеристик) для викладацького складу, для студентів і для широкого загалу роботодавців